

EEN EDESE DORPSSMID

Bij het vele dat verdwenen is, behoort ongetwijfeld ook de ouderwetse smederij. Nog duidelijk zie ik de altijd schemerige ruimte voor mij, waar je bijkans struikelde over gereedschap en slingerend materiaal. Vlak naast het open vuur, waar boven een overhangende kamp, stond het zware aambeeld. Dat smeulend vuurtje werd zo nodig met behulp van een blaasbalg nieuw leven ingeblazen, waardoor het geheel spookachtig werd verlicht. Zodra het ijzer gloeiend heet bleek, klonken in een vast ritme de hamerslagen van de smid, om onder het gespetter van vonken, het materiaal in de vereiste vorm te smeden.

Voor de Tweede Wereldoorlog telde ons dorp verschillende van deze werkplaatsen. Heel oude smederijen waren die van Oostwaard, voor in de Molenstraat die later het zware smidswerk verruilde voor het fietsenmakersvak en van Geels, op dezelfde plaats waar nu het grootwinkelbedrijf van diens kleinzoon is gevestigd. Verder waren er, om alleen maar in het dorp te blijven, voor aan de vroegere Boslaan, smederij Viets, aan de Torenstraat Dirk Leyenhorst, aan het Maandereind Stap, welk bedrijf werd overgenomen door Kruithof en de Kloet, aan de Waterloweg, later Nieuwe Stationsstraat, de firma Steinmeijer en tenslotte aan de Molenstraat even over de spoorlijn, de smid Hendriksen.

Boschpoortstraat (later Grotestraat) 1918, rechts smid Lambert Geels met knecht

Verschillende van deze namen hebben nog een bekende klank, zij het dat hun smederij werd vervangen door een modern constructiebedrijf. Voor een destijds klein dorp als Ede zeker een respectabel aantal smeden, waarbij wij er met opzet nog één vergeten hebben nl. Hendrikus Willemsen, door iedereen Dries genoemd, en op wie wij later wat nader willen ingaan.

Zijn smederij stond aan de Torenstraat met een groot winkelpand aan de Molenstraat en is nog niet zo lang geleden opgeheven. Hendrikus Willemsen werd op 5 augustus 1879 geboren als een telg uit een aloude Edese familie: zijn vader, Jacobus deed een merkwaardige stap, die thans vrijwel onmogelijk is. Na de Franse overheersing werd de burgerlijke stand, waarmede overigens Napoleon begonnen was, op poten gezet. Een ieder die geen achternaam bezat moest er voor 1830 één aannemen of kon deze gratis, naar eigen goeddunken laten veranderen. Daar maakte Jacobus, blijkbaar niet tevreden met zijn familienaam, ook gebruik van; op 7 mei 1863 werd op zijn verzoek de naam Cobusse in Willemsen veranderd. De akte werd in duplo opgemaakt en ondertekend door de aanvrager en burgemeester Prins. In het gemeentelijk archief bevindt zich een boek vol namen van Edenaren, die van deze gelegenheid gebruik hebben gemaakt.

Dries Willemsen moest, als veel jongens in die jaren, al vroeg aan de slag; op twaalfjarige leeftijd begon hij als leerjongen bij de Edese Machinefabriek. Het beviel hem maar matig, vooral de lange wandeling van het Stompekamperpad, waar zijn ouders woonden, naar de fabriek vlak bij het station en terug, hing hem al gauw de keel uit. Een half jaar later werd hij voor een paar grijpstuivers knechtje bij Oostwaard maar daar kwam van zijn streven om het smidsvak te leren weinig terecht. Driekwart van de dag was het kachels poetsen waardoor hij er veelal uitzag als zwarte Piet en voor de rest boodschappen doen. Amper veertien jaar oud hield hij het bij Oostwaard voor gezien en trad in dienst bij Geels. Hier kwam hij beter aan zijn trekken; de zwaargebouwde smid bleek weliswaar geen gemakkelijke baas, maar een prima vakman die zijn kennis op leerjongens wist over te brengen. Er werden lange dagen gemaakt: 's morgens zes uur beginnen en dan de klok rond. Bovendien, door het ontbreken van het tegenwoordige hulpmateriaal, voor een tengere jongen als Dries behoorlijk zwaar werk. Daar de smederij geen eigen watervoorziening had, begon elke dag voor hem met het per kruiwagen een vat water halen uit de pomp onder aan de Bergstraat. De paar centen werden zuur verdiend, maar er werden vakmensen gekweekt die de handen konden laten wapperen en tegen een stootje bestand waren.

Deze grondige opleiding kwam Dries van pas toen hij drie jaar later knecht werd bij Steinmeyer, om daarna zijn gezellenloopbaan bij Stap af te sluiten. Het werk van de vroegere smid bestond voor een groot deel uit het maken van hoepels voor wagenwielen, het verzorgen van kachels met de nodige pijpen en paarden beslaan. Vooral dat laatste, vroeger zo vertrouwd dorpsbeeld is totaal verdwenen. Voor dit belangrijke onderdeel van het smidsvak werden destijds cursussen gegeven aan de veeartsenijschool in Utrecht. Ook Dries gaf zich daarvoor op en behaalde in 1921 het begeerde diploma. Paarden beslaan vereiste de nodige kennis; de ijzers werden nog met de hand gesmeed, terwijl grootte en vorm van paard tot paard verschilde. Ook het doel waarvoor het dier werd gebruikt was belangrijk; een rijpaard kan lichtere ijzers dragen dan een trekpaard, terwijl verharde wegen deze eerder doen slijten dan bospaden.

In het begin van de twintiger jaren besloeg Dries Willemsen gemiddeld twintig paarden per week, wat per paard, al naar gelang het dier, meer of minder tegenstribbelde, één tot anderhalf uur werk betekende. Op zekere dag kwam een boer bij Stap, waar Dries toen werkte, met een paard aanzetten

dat meteen fors van zich af begon te slaan. De baas zag al genoeg en zei: “Neem ‘m maar weer mee, daar begin ik niet aan”. De boer keek wat zuinig een meende: “Kan je knecht het dan niet doen?” “Ik wil het hem niet opdragen, vraag het Dries zelf maar”. Dat deed de man en hij stelde een goede fooi in het vooruitzicht, wat de doorslag gaf. Dries bond de benen van het paard twee aan twee bijeen en met hulp van de boer werd het dier tegen de grond getrokken. Zo werd het paard liggend beslagen, maar het bleef drommels uitkijken want af en toe sloeg het dier met beide benen tegelijk. Het gevaarlijke karwei lukte echter, waarna Dries vorstelijk met een kwartje werd beloond. Geen wonder dat, toen de boer een paar maanden later met hetzelfde paard terugkwam, hij nu wel onverrichter zake huiswaarts kon gaan; voor een kwartje wilde Dries geen trap riskeren.

In de zomer van 1923 werd in Wageningen het jaarlijkse concours hippique gehouden waaraan ook Prins Hendrik deelnam. Eén van diens paarden verloor een ijzer, dat alleen door een gediplomeerde hoefsmid mocht worden aangebracht. Naarstig werd naar zo’n man gezocht; men kreeg het adres van Stap in Ede, stuurde een auto met chauffeur en Dries moest met het nodige gereedschap, mee naar de Wageningse berg. Het karwei stelde niet veel voor, maar voor het eerst van zijn leven zat Dries in een auto en besloeg hij een koninklijk paard.

In de loop der jaren had Dries zoveel vakmanschap opgedaan dat hij op 17 mei 1927 de grote stap waagde en voor eigen rekening ging werken. Vestigingseisen waren nog heel soepel, alleen enig kapitaal was onontbeerlijk en daarvoor had hij, nog altijd vrijgezel, wel gespaard. Op een publieke veiling in “de Posthoorn” kocht hij voor f. 1200,- het grote pand Torenstraat hoek Molenstraat, met alle machinerieën van de smid Leyenhorst die er mee stopte.

Torenstraat gezien vanaf de Molenstraat, rechts winkel van Dries Willemsen 1964

Het woonhuis was zeer oud; men vermoedde al uit 1600 en er werd zelfs beweerd dat vanaf dit huis via “Brouwershoeve” een onderaardse gang naar de toren liep, maar bij latere verbouwingen is

hiervan nooit iets gebleken. Verschillende zakenmensen hadden hier in de loop der jaren hun bedrijf uitgeoefend, zoals de bakkers Hendriksen en Tulp, de bierbottelaar v.d. Schaft en ten tijde van de verkoop zadelmakerij Karssen.

Voorlopig had Dries Willemsen alleen het gedeelte aan de Torenstraat nodig, maar toen hij op 5 november 1930 in het huwelijk trad met Dina Schurink, liet hij het voorhuis verbouwen tot winkel en bovenwoning en gingen de pasgetrouwdens daar wonen. De grote winkel werd vol gezet met kachels, fietsen, kinderwagens en babyartikelen. Heel wat a.s. moeders hebben bij Dries een kinderwagen gekocht en ondertrouwe stelletjes hun haard uitgezocht, altijd gesteund door deskundig advies.

In de smederij was altijd volop werk al begon toen al de glans van het oude smidsvak te tanen door de invoering van modern gereedschap. Dries Willemsen ging met zijn tijd mee; hij was de eerste in Ede die over een elektrisch lasapparaat beschikte en daardoor grotere opdrachten kon uitvoeren, zoals het maken van stalen dakspanten o.a. voor garage Van Laar. Het lasapparaat werd Dries heilig; van gemeentewege kreeg hij opdracht de zware smeedijzeren hekken van de alg. begraafplaats aan de Asakkerweg te maken. Het bestek schreef voor; alle verbindingen moesten geklonken worden, maar Dries bracht de opzichter aan het verstand dat klinken een ouderwetse methode was die lang niet op kon tegen het moderne lassen. Bovendien veel voordeliger, maar dat hield hij wijselijk voor zich. De opzichter gaf zich gewonnen mits Dries op dit werk tien jaar garantie gaf. Deze deed zulks grif en terecht want nog vandaag de dag verkeren de hekken in prima staat.

In mei 1967 werd het veertigjarig bestaan van de zaak herdacht met een drukbezochte receptie in "Buitenzorg" waar heel wat oude herinneringen werden opgehaald, rond 1970 kwamen de plannen voor reconstructie van de Molenstraat op de proppen; ook het pand van Dries werd door de gemeente aangekocht. Het was gedoemd te verdwijnen. Dries Willemsen heeft na een werkzaam leven nog een tijdlang als rustend burger geleefd. Hij overleed in 1976.